

הספר "קיצור תולדות המוסיקה" מאת עדו אברבאיה – מדריך למורה

מבוא

ספר זה מיועד ללימוד דברי ימי המוסיקה המערבית האמנותית, למן יוון העתיקה ועד מלחמת העולם הראשונה. הסקירה מקיפה את גדולי המלחינים וחשובי הסגנונות, בחלוקה לתקופות: ימי הביניים, רנסנס, ברוק, קלאסיקה, רומנטיקה, וראשית המאה העשרים.

נושאי הלימוד

המוסיקה ביוון העתיקה; תיאוריה מוסיקלית בימי הביניים; מזמורים גרגוריאניים; הולדת הפוליפוניה; מוסיקה חילונית בימי הביניים.

הולדתה של המוסיקה בתקופת הרנסנס – מצלולים חדשים; מרקמים; קנטוס פירמוס; צורות מרכזיות; הולדת הדפוס המוסיקלי.

עליית האופרה והמוסיקה הכלית בתקופת הברוק; מלחינים מרכזיים.

הסגנון הקלאסי – מאפיינים; יצירותיהם של היידן, מוצרט ובטהובן.

מאפייני מוסיקה רומנטית; ליד ויצירות לפסנתר סולו; רומנטיקה "קלסית" מול "מודרנית"; לאומיות; וגנר והשפעתו.

מודרניזם – דביסי, רוול, סטרוינסקי, שנברג – והמגמות האמנותיות השונות עמן הם מזוהים.

עקרונות שיטת ההוראה

היכרות עם מלחינים גדולים; עיון ביצירותיהם תוך הדגמת העקרונות הסגנוניים הגלומים ביצירות אלה; ארגון ההיכרות עם מלחינים ויצירותיהם בתוך מושג ה"תקופה" (תיחום כרונולוגי, רקע רעיוני, ביאור הסגנון המוסיקלי הרלבנטי תוך שימוש ברקע זה).

אופני מימוש עקרונות אלה

קריאת חומרי הלימוד; האזנה ליצירות המומלצות בטקסט הנקרא (אופני ההאזנה מפורטים ב"מדריך למאזין"); ניתוח חלקים מיצירות אלה, תוך עיון בדוגמאות התווים. יודגש, כי אין מדובר בהכרח בניתוח עומק של מספר יצירות מצומצם, לכל אורכן. לחילופין, מומלץ להאזין למספר רב של יצירות, אגב התייחסות ניתוחית לחלקים מתוכן.

מבנה שלבי הלימוד בכל נושא (לפי חלוקה לתקופות)

מטרה – הכרת המוסיקה של ימי הביניים.

תכנית השיעורים (הצעה) - רקע תקופתי (כולל צפיה בסרט רלבנטי, כגון "שם הורד"); דיון בטקסט; האזנה לדוגמאות רלבנטיות; שירת פרטואר מזמורים.

מטלות – קביעת המודוס הכנסייתי של מזמור גרגוריאני נתון; טרנסקריפציה של תיווי עתיק (מזמור גרגוריאני, תיווי משנת 1100 לערך) לתיווי מודרני; ניתוח מאפיינים מלודיים של מזמור

גרגוריאני; איתור מזמור גרגוריאני ב"טנור" של אורגנום נוטר-דם, וקביעת המודוס הרתמי; איתור סינקופות ויתר מורכבויות רתמיות ביצירה של מאשו; ניתוח מבני של "פורם פיקס" (למשל רונדו של מאשו).

מטרה – הכרת המוסיקה של תקופת הרנסנס.

תכנית השיעור (הצעה) – רקע תקופתי (כולל קריאת התייחסותו של אפלטון למוסיקה בספרו "המדינה"); דיון בטקסט; האזנה לדוגמאות רלבנטיות; שירת רפרטואר (שנסון, מוטט), שירה בטרצה מקבילות להמחשת המצלול המקובל.

מטלות – איתור קנטוס פירמוס בתוך פרק מיסה, כאשר המקור נתון; ניתוח קטע רב-קולי, תוך שימת לב להתייחסות למרווחים דיסוננטיים; ניתוח מדריגל תוך התייחסות למלות הטקסט.

מטרה – הכרת המוסיקה של תקופת הברוק.

תכנית השיעורים (הצעה) – רקע תקופתי; דיון בטקסט; האזנה לדוגמאות רלבנטיות; הצגת "הפרקטיקה הראשונה, הפרקטיקה השנייה"; האזנה לעיבודים פופולאריים ליצירותיהם של באך ומלחינים ברוקיים נוספים.

מטלות – ניתוח המדריגל אמרילי האכזרית של מונטוורדי, תוך שימת לב לטיפול דיסוננסים בכפוף למלות הטקסט; ריאליזציה של אקורדים בהסתמך על קו בס מסופר; ניתוח פרק מתוך קונצ'רטו (ויולדי); ניתוח פוגה, תוך דגש על טרמינולוגיה רלבנטית (באך); ניתוח מוסיקה קולית (קנטטה) וכלית (הפסנתר המושווה, קונצ'רטו ברנדנבורג) מאת באך; ניתוח פרק מקהלה מתוך אורטוריה של הנדל.

מטרה – הכרת המוסיקה של התקופה הקלאסית.

תכנית השיעורים (הצעה) – רקע תקופתי (התייחסות לפסל או ארכיטקטורה מן העת העתיקה); דיון בטקסט; האזנה לדוגמאות רלבנטיות; היידן (חשיבותו ככותב רביעיות כלי קשת וסימפוניות); מוצרט (הדגשת חשיבותו ככותב אופרות וקונצ'רטי לפסנתר, צפיה בסרט "אמאדאוס"); בטהובן (טרנספורמציה של צורות ומבנים קלאסיים).

מטלות – איתור אלמנטים מוסיקליים "פשוטים" בסונטה לפסנתר (מוצרט); ניתוח צורת סונטה (היידן, מוצרט – סונטה לפסנתר); ניתוח פרק רביעיה ופרק סימפוניה של היידן, תוך דגש על הישגיו בתחומים אלה; ניתוח קטעים מתוך אחת האופרות הקומיות של מוצרט ("הטרילוגיה האיטלקית", חליל הקסם); ניתוח פרקים מתוך הסימפוניות של בטהובן (3, 5, 6, 9) תוך השוואתם לפרקים סימפוניים מוקדמים יותר.

מטרה – הכרת המוסיקה של התקופה הרומנטית.

תכנית השיעורים (הצעה) – רקע תקופתי (קריאת טקסט רומנטי כגון גתה, "יסורי ורתר הצעיר". צפיה בציור מייצג, כגון קספר דוד פרידריך, "הנודד"); הכרת מוסיקה קולית; מוסיקה כלית; הצגת מלחינים "שמרניים" לעומת "מודרניים"; תופעת הלאומיות; הרחבת הטונליות לקראת סוף המאה.

מטלות – ניתוח הליד "בחודש מאי הנהדר", שומן (בכפוף להסבר בספר); ניתוח "שיר ללא מלים" מאת מנדלסון (בכפוף להסבר בספר); ניתוח קטע מיצירתו של ברהמס, תוך התייחסות אליו כאל

מלחין "שמרני"; ניתוח קטע מיצירות ברליוז/ליסט, תוך התייחסות אליהם כאל מלחינים "מודרניים"; ניתוח קטע לפסנתר מאת צ'ייקובסקי כמדגים את תופעת הלאומיות; ניתוח אקורד "טריסטאן" של וגנר, תוך התייחסות כוללת לאופרה "טריסטאן ואיזולדה".

מטרה – הכרת המודרניזם במוסיקה –

תכנית השיעורים (הצעה) – רקע תקופתי; האזנה לדוגמאות רלבנטיות; קריאה בדברי מלחינים (כגון שנברג, מיו); התבוננות בתמונות אימפרסיוניסטיות ואקספרסיוניסטיות.
מטלות – ניתוח פרלוד מאת דביסי (בכפוף להסבר בספר); ניתוח סצינה מתוך סטרוינסקי, "פולחן האביב"; רישום מספר מניפולציות של שורה דודקפונית נתונה; ניתוח קטע קצר לפסנתר מאת שנברג, הכתוב בשיטת 12 הטונים (המלצה – פרק מתוך הסויטה לפסנתר אופוס 25); איתור מאפיינים "עממיים" במוסיקה "אמנותית" (ניתוח פרק ה"בלוז", מתוך הסונטה לכינור ופסנתר מאת רוול).

מטרה – הכרת המוסיקה במחצית השניה של המאה העשרים ואילך –

תכנית השיעורים (הצעה) – רקע תקופתי – אחרי מלחמת העולם השניה; הצגת מלחינים וסגנונות בפריסה גיאוגרפית (כגון אייב וקייג' בארה"ב, פרוקופייב ושוסטקוביץ' בבריה"מ); הצגת האוונגארד (אסכולת דרמשטט); הרחבת מקורות צליליים (מוסיקה אלקטרונית); פוסט-מודרניזם ופלורליזם סגנוני.

מטלות – איתור תכונות מוסיקליות המגויסות למען אידאל חברתי (כגון מוסיקה "סוציאליסטית" בפרקים סימפוניים של שוסטקוביץ'); התנסות בהרחבת מקורות צליליים (אפשרות – חיפוש גוון צלילי בלתי שגרתי בכלי הנגינה האישי, הקלטה בטייפ של רעשים שונים); חיפוש דוגמאות המשלבות אלמנטים מוסיקליים קלאסיים ופופולאריים.